

Mikławš Krawc

Budyšin

Předmjet serbšćina w powołanskim wukubłanju

Sakski krajny sejm schwali 23. měrca 1948 Zakoń wo zachowanju prawow serbskeje ludnosće – zwjetša jenož Serbski zakoń mjenowany. W §2 rěka, zo maja so za serbske dźěći zakładne a naslědne šule ze serbskorěčneju wučbu zarjadować. K naslědnym šulam (němsce „weiterbildende Schulen“) dźě powołanske słušeja. To rěka, zo bě wuwučowanje w serbskej rěči na tutech kubłanišćach zakońsće zaručene. Tež w Braniborskej wuda so 12. septembra 1950 wukaz z pomjenowanjom „Erste Verordnung betreffend Förderung der sorbischen Volksgruppe“.

W §1 rěka: „In den Grund- und weiterbildenden Schulen ist in den Orten, wo der Wunsch besteht, und sorbische Bevölkerung in genügender Anzahl vorhanden ist, der zweisprachige Unterricht für sorbische Kinder einzuführen“. Tutón wukaz wšak skića rozdźělne wułožownje: Što su kriterije za to, zo „je přeće“ a zo je „dosahaca ličba serbskeje ludnosće“. Tež w přenjeju wustawje NDR bě formulacija, dowolaca serbsku wučbu wot předšulskeje staroby hač k dorosćenym, hdyž w artiklu 11 steješe, zo njesmědža so njeněmscy staćenjo we wužiwanju swojeje maćeršćiny we wučbje haćić („sie dürfen insbesondere am Gebrauch ihrer Muttersprache im Unterricht ... nicht gehindert werden“). Tak daloko někotre zakońske předpokłady za wuwučowanje našeje rěče w přenich powójnskich lětach. Praksa pak be tajka, zo mějachmy serbsku wučbu najprjedy jenož na powołanskimaj šulomaj w Ralbicach a Chrósćicach. A serbšćina podawaše so wězo potom tež na Serbskej ratarskej šuli w Chrósćicach, załoženej 21. nowembra 1949. To bě potom tež praksa na Fachowej šuli za ratarstwo w Budyšinje.

Dopominamy so tež na to, zo zahaji so 14. apryla 1947 w Chrósće pola Wulkeje Dubrawy přeni kubłanski kurs serbskeje młodžiny. W Časowej dokumentaciji Bena Cyža steji k tomu tale sada: „Tuta šula bu zwoprědka zarjadowana ke kubłanju kadrow za serbske młodžinske dźěło“. Z „Rěčneje kubłarnje Chróst“ bu pozdžišo přenje sydło „Serbskeje ludoweje uniwersity – SLU“ jako kubłanišćo młodych Serbow w powołanju. A pozdžišo dźě mějachmy Centralnu rěčnu šulu w Minakale za Hornju Łužicu a samsnu w Dešanku za Delnju Łužicu – w brošurce z lěta 2004 „50 lět Centralna rěčna šula Dešank“ móžemy wjele wo stawiznach kubłanišća zhonić, wosebje wo tym, kak je studentam wopyt šule w powołanju pomhał. Za

serbskorěčne wukmanjenje běchu tež na ludowych wysokich šulach Łužicy (němsce Volkshochschule) kursy předwidžane.

K podawanju serbščiny na powołanskich šulach wuńdžeštej pozdžišo wosebitej postajeni:

1. „Anweisung zur Erteilung des sorbischen Sprachunterrichts in Berufsschulen der sorbischen Sprachgebiete der Bezirke Dresden und Cottbus“ wot 1. septembra 1953 a
2. „Anweisung zur Erteilung des Sorbischunterrichtes an Berufsschulen und Betriebsberufsschulen des zweisprachigen Gebietes“ wot 26. junija 1963.

Postajenje z lěta 1953 njemjenuje, komu a kelko hodžin ma so serbščina podawać.

W postajenju z lěta 1963 so porno tomu formuluje, zo ma so serbščina wučomnikom posrědkować “w powołanjach ratarstwa, póstownistwa a dalokorěčnistwa, strowotnistwa, wobchadnistwa, wikowanja“, ale w jeničkej hodžinje tydžensce. Wuraznje so praji, zo jedna so wo „přidatnu hodžinu“. Wobmjezowanje na jeničku tydžensku hodžinu wuwabja wězo prašenje za efektom wučby, nimo toho spřećiwiše so to postajenju wot 9. apryla 1952 „Anweisung zur Regelung der Schulverhältnisse in den sorbischen Sprachgebieten der Länder Sachsen und Brandenburg“. Tam bě postajene, zo měještej so na powołanskich šulach tydžensce dwě hodžinje wučić. Kritizować dyrbi so wusměrjenje jeničke na absolwentow A- a B-šulow.

(Přispomnjenje: A-šule běchu serbske šule, w B-šulach wučese so serbščina jenož jako předmjet.)

Sudźće sami, čitajo tule sadu: „In allen Berufsschulen des zweisprachigen Gebietes ist für Schüler, die sorbische Grundschulen (Typ A oder B) besucht haben, sorbischer Sprachunterricht zu erteilen, wenn ihre Anzahl einen klassenmäßigen Unterricht gewährleistet“. Serbščina jenož za wotchadnikow dwurěčnych šulow a jenož w rjadowniskej zestawje, to bě wobmjezowace.

Scyła dyrbi so prajić, zo běchu rjadowanja po lěće 1965 hišće powšitkowniše, njezwjazowace. Tehdy wuda so Zakoń wo jednotnym socialistiskim kubłanju – to bě 25. februara 1965. W dźělu „Kublanje a zdžělowanje w dwurěčnych kónčinach wobwodow Drježdžany a Choćebuz“ pod § 3 (3) jenož powšitkownje steji, zo „wobsteji za młodnostnych a dźělawych móžnosć, so we wobłuku wu- a dalekublanja w serbskej rěči wukublać“. Po kubłanskim zakonju z lěta 1965 bě zaměr, šulerjam polytechniskich wyšich šulow resp. rozšěrjenych wyšich šulow – tutej pomjenowani mějachmy – šěroku wědu posrědkować, jich k wšostronsce wuwitym socialistiskim wosobinam kublać a zdžělować. Serbskorěčne wuwice

džěci a młodostnych – to mi mnozy pedagogojo w rozmołwach wobkručichu – hižo wažnu rólu njehraješe. To so tež potom jasnje w 4. wuwjedženskim postajenju ke kublanskemu zakonjej jasnje jewješe: W tutym „Vierte Durchführungsbestimmung zum Gesetz über das einheitliche sozialistische Bildungssystem im zweisprachigen Gebiet der Bezirke Cottbus und Dresden“ wot 20. decembra 1968 steji, zo móže so serbsčina wučić, jeli k tomu towaršnostna a powołanska potřeba: „Ausgehend von gesellschaftlichen und beruflichen Erfordernissen ... kann Sorbisch als Ausbildungsgegenstand in die berufsspezifische Allgemeinbildung aufgenommen werden“.

Hdže je so w NDR wšudže serbsčina na powołanskich šulach podawała, wo tym njeje so po mojim wědženju ženje přehlad stworił. Za wěrne mam, zo bě to w Budyšinje, Kamjencu, Wojerecach, Bělej Wodže a krótki čas tež w Złym Komorowje na tamnišej inženjerskej šuli a tež w Choćebuzu.

Štož wučbne plany a wučbnicy nastupa, to měješe na zakładze wukaza z lěta 1953 Hłowny wotrad serbske ludowe kublanje při ministerstwje ludoweho kublanja NDR materialije zdžělać. We wukazu rěka: „Die für den Sprachunterricht gültigen Lehrmaterialien werden vom Ministerium für Volksbildung – Hauptabteilung Sorbische Volksbildung – zur Verfügung gestellt“.

Wo zwudžělanju planow a wučbnicow powědaše mi lětsa spočatk junija knjez Jurij Nuk z Wojerec tole:

„W Serbskim zarjedže zamołwity za powołanske šule bě Herbert Bruk. Wón da mi nadawk, naćisnyć přeni wučbny plan. Tutón bě potom zakład za přenju wučbnicu, kotruž smój z Lydiju Symankec za wučbu serbsčiny za rjadownje předawarkow spisałoj“. Wučbnica z jednorym mjenom „Serbsčina“ wuńdže w léće 1957 (potajkim 9 lět po wuńdženju Serbskeho zakonja). Pozdžišo wuńdžechu warianty za wučbu w rjadownjach stenotypistkow, přistajenych póšty a železnicy.

Awtorojo dalšich wučbnicow běchu Rudi Šejnfeld, Jan Kubica, Cyril Běmar, Jurij Kubaš-Worklečan a za jeničku delnjoserbsku wučbnicu Ingrid Juršojc z někotrymi dalšimi kolegami. Zamołwitosć za wudawanje wučbnych materialijow měješe pozdžišo wotrad VI Němskeho pedagogiskeho centralneho instituta ze sydłom w Budyskim Serbskim domje. Štož wučbnicy nastupa, to njeje nihdže jasny přehlad jich ličby. Zwěsćich, zo wuńdže poslednja w léće 1960.

Wo wučbje w powołanskim wukubłanju chcu nadrobnosći podać. Přerjnu wo serbščinje na Inženjerskej šuli za hórništvo w Złym Komorowje. Knjez Jurij Nuk (wón bě wučer na powołanskej šuli we Wojerecach) mi powědaše:

„W Złym Komorowje mějachmy metodiski kabinet, při nim wutworichmy serbsku sekciju, kotruž nawjedowach. Serbščinu podawaštaj nimo mje tež Pětr Šořta, Cyril Běmar a dalši kolega“.

A wo serbščinje w Choćebuzu pisaše Elsa Möbiusowa w knize „Ako smy chopili ceptariš“ (LND 1989), zo bě so na jednej z powołanskich šulow města składnostnje Zwjazkoweho kongresa Domowiny w léće 1957 serbščina zawjedła. (Wujimk z knihi na stronje 34 sc.) Dodać so ma, zo podawaše so serbščina w NDR wězo za studentow wučerstwa a za pěstowarki resp. žłobikarki Serbskeho wučerskeho wustawa a na rěčnymaj šulomaj w Minakale a Dešanku.

Kajka je džensniša situacija? Po přewróće je wučba serbščiny jeničce na Serbskej fachowej šuli za socialnu pedagogiku w Budyšinje z dwěmaj tydženskimaj hodžinomaj wobstatk powołanskeho wukubłanja. Džensa njeje šula hižo samostatna, ale je džěł hospodarskeje powołanskeje šule. Zakońske zakłady za serbsku wučbu wšak mamy wjacore –mjenować chcemy jenož wustawje Sakskeje a Braniborskeje. W naćisku Wěteńčanskeje iniciatiwneje skupiny k serbskej šulskej koncepciji so jako zaměr wupokazuje „Lebenslanges Lernen: Frühförderung, Vorschul- und Schulbildung sowie Berufs-, Aus- und Weiterbildung“. A w meji w Budyšinje wotměty 51. kongres FUEN potwjerdzi w schwalenej charće k škitej narodnych mjeńšin a ludowych skupin prawo na wučbu w maćernej rěči.

W „Kubłanskich směrnicach Łužiskich Serbow“ je tele žadanje: „Wutworjenje samopostajenych šulskich kubłanišćow serbskeho luda k zaručenju kontinuity, intensity a kwality optimalneho přiswojenja rěče we wobłuku cyłotneho kubłanja w swójbje, w předšulskim a šulskim kubłanju, we wu- a dalekubłanju, w šulskich a zwonkašulskich cyłodnjowskich poskitkach kaž tež w kubłanju dorostłych“.

Njech z džensnišeje konferency impulzy za docpěće tutoho zaměra wuńdu!